

Володимир ПИВОВАРОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
відділ дослідження проблем кримінально-виконав-
чого права,
завідувач відділу
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3754-8099>
WoS: AFL-0437–2022
Scopus ID: 57811756800
e-mail: vpivovarov@gmail.com

Вікторія ВОРОЖБИТ-ГОРБАТЮК,

доктор педагогічних наук, доктор PhD з права,
професор,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
відділ дослідження проблем кримінально-виконав-
чого права,
головний науковий співробітник
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5138-9226>
WoS: ABB-6705–2021
Scopus ID: 57215829466
e-mail: gorbatykvv@ukr.net

ПРЕДИКТОРИ ЄВРООРІЄНТОВАНИХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні. Автори визначають предиктори як прогнозовані чинники, передбачувані параметри досягнення мети й очікуваних результатів виконання кримінальних покарань. Стверджується, що формулювання предикторів надає можливість науково-теоретичної оцінки відповідності імплементаційних правових практик національним інтересам України, релевантності запозичень з європейської пенітенціарної системи та пробації, а також інтерполяції реалій воєнного стану в прогностичному розумінні повоєнного відновлення України. Актуальність теми обґрунтовується тим, що концептуальне реформування кримінально-виконавчої системи в Україні відбувається в суперечливих умовах, супроводжується суперечливими, ситуативними або невчасними рішеннями, однак проведення реформування цієї сфери є важливою частиною зобов'язань України перед ЄС. На основі репрезентативних результатів авторського дослідження у формі анонімного опитування-самооцінки запропоновано й обґрунтовано два блоки предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності – загальноправові предиктори та ціннісно-гуманістичні предиктори, а так само деталізовано їх зміст. Обидві дві групи предикторів спираються на принципи державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, а також загальнолюдські гуманістичні традиції. Наголошується, що науково обґрунтовані предиктори мають стати фундаментом для забезпечення від-

критості, прозорості та підзвітності системи виконання покарань, що сприятиме досягненню очікуваних результатів виконання покарань у контексті підтримання стабільної безпеки суспільства. Обговорюються перспективи продовження наукового пошуку євроорієнтованих предикторів кримінально-виконавчої діяльності та їх закріплення у законодавстві України.

Ключові слова: кримінально-виконавча діяльність, концептуальні засади, предиктори, ресоціалізація засудженої особи, безпека суспільства, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Порівняльно-правовий аналіз, компаративістські узагальнення при вирішенні завдань імплементації кращих практик країн Європейського Союзу не лише сприяють зближенню і гармонізації ціннісних орієнтирів, державних політик і процедур виконання покарань у нашій державі, а й системно забезпечують позитивні трансформації безпеки в українському громадянському суспільстві. Загальновизнано, що реальний стан кримінально-виконавчої системи є дієвим і реальним індикатором стану дотримання демократичних цінностей та утвердження верховенства права в державі.

Визначення та наукове формулювання предикторів (від англ. predictor – провісник, прогностичний параметр) слід розглядати як обґрунтовану методологічну базу для розв’язання актуальних завдань наукового пошуку. Як чинники прогнозованої дії, предиктори водночас виступають параметрами досягнення мети та критеріями очікуваних результатів виконання покарань, насамперед тих, що не пов’язані з позбавленням волі (зокрема заходів пробаційного впливу). Такий підхід дає можливість ефективно прогнозувати розвиток і формувати сучасні концептуальні засади кримінально-виконавчої діяльності в Україні. Головне в тому, що з’ясування, формулювання і нормативне закріплення предикторів концептуального характеру надає можливість вирішити складне й актуальне науково-практичне завдання: оцінити релевантність (від англ. *relevance* – доречність, витребуваність) імплементації європейських пенітенціарних і пробаційних практик до національної кримінально-виконавчої системи. В узагальненому розумінні, наявність сформованих концептуальних предикторів кримінально-виконавчої діяльності надає цінну можливість превентивного уникнення реформаторських рішень сумнівного характеру – екзотичних, реактивних і просто недоречних; натомість, здійснити попередню оцінку міри відповідності пропонованих правових новацій бажаному ефекту в майбутньому.

Концептуальне реформування кримінально-виконавчої системи в нашій державі часто супроводжується суперечливими, ситуативними або відверто невчасними рішеннями. Такі умови посилюють увагу академічної і професійної спільноти до ролі громадянської ідентичності як рушійної сили та ціннісного орієнтиру усіх демократичних перетворень, реформ у різних сферах суспільно-правових відносин, у тому числі у сфері кримінально-виконавчої діяльності.

Автори стоять на позиції, що саме *громадянська ідентичність* як своєрідна сумарна динамічна характеристика особистісного і соціального рівнів самоусвідомлення людини (розуміння ціннісних орієнтирів, когнітивна здатність у діяльності демонструвати чіткі відповіді на запитання «Хто я?», «Яка моя роль в суспільстві?», «Що я – громадянин України – роблю для збереження і забезпечення благополуччя і безпеки суспільства?») є основою визначення смислоутворюючих предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні. Зазначимо також, що вживання предикторних конструкцій цілком узгоджується із чинними нормами кримінального законодавства України, зокрема статтями 50, 59¹ та ін. Розділу X Кримінального кодексу України [5]. Відтак, твердження про необхідність чіткого визначення предикторів як норм однозначно передбачуваного результату стає очевидним.

Новації та імплементації прогресивних пенітенціарних практик, практик пробаційного впливу на правопорушника в Україні мають бути прийнятними і зрозумілими широким верствам українського суспільства, що дозволить повноцінно задіяти у цьому процесі громадянське суспільство; а основою такої активності стають ціннісний і діяльнісний компоненти громадянської ідентичності. Отже, реалізація таких прийнятних, зрозумілих, ідентично узгоджених новацій у кримінально-виконавчій діяльності, безумовно, сприятиме виконанню Україною зобов’язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною, та Європейським Союзом, Єв-

ропейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [16].

Окреслена проблематика імплементації кращих пенітенціарних і пробаційних практик країн Європейського Союзу відповідає завданням фундаментального дослідження «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (державний реєстраційний номер: 0124U005234), що виконується у відділі дослідження проблем кримінально-виконавчого права у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташи-са НАПрН України та передбачена технічним завданням на 2026 рік по вказаній темі, зокрема, в частині дослідження рівнів та умов формування готовності суспільства до ціннісного сприйняття засуджених та готовності засуджених визначити своє продуктивне місце в суспільстві (на основі проведеного емпіричного дослідження) [8, с. 2].

У свою чергу, логіка фундаментального дослідження зумовлена положеннями ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» в частині забезпечення сталого розвитку нашої держави [12]. Вказаний аспект у межах заявленого технічного завдання корелює з приписами Указу Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», зокрема, в частині приписів щодо забезпечення відкритості, прозорості, підзвітності та доброчесності під час активної участі громадянського суспільства у взаємодії з органами правопорядку і прокуратури для вирішення актуальних аспектів безпеки суспільства [11], Планом відновлення України за напрямом «Юстиція» Розділу «Безпека суспільства та соціальна адаптація засуджених і ув'язнених. Забезпечення утримання військовополонених» [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний блок проведеної розвідки та загальні правові предиктори сформовано з урахуванням напрацювань провідних науковців, зокрема В. Батиргарєєвої, В. Борисова, А. Степанюка, інших учених, що привернули увагу академічної і професійної спільнот до проблематики аналізу міжнародної практики реалізації реінтеграційної політики, створення умов успішної ресоціалізації осіб, які відбували покарання за кримінальні правопорушення; зокрема, досліджували ставлення

громадянського суспільства до можливостей і ресурсів соціальної адаптації, підготовки засуджених до звільнення, здійснення соціального патронажу таких осіб після звільнення [15]. Фундаментальні положення і бачення сутності концептуального підходу в компаративістських дослідженнях кримінально-виконавчої діяльності окреслено у науковій публікації В. Пивоварова [9]. Актуальними з методологічної точки зору видаються міркування і висновки А. Сідельнікова, який надав авторську позицію щодо компаративістського аналізу конституційних приписів щодо дотримання прав людини на правову допомогу, визначив два підходи в такому аналізі [14, с. 201, 206].

Теоретичний блок дослідження сформовано також з урахуванням пропозицій та висновків Д. Мураускас щодо дієвості Європейської конвенції з прав людини у сфера забезпечення прав на захист, справедливий суд [17]. Автори послуговувалися й результатами компаративістських наукових розвідок Д. Ягуновим, зокрема щодо оцінки адекватності українських пенітенціарних і пробаційних практик вимогам сучасного етапу державного розвитку, проведеної на основі відкритих статистичних даних про пенітенціарну систему України, відомостей з ресурсів Ради Європи, Європейського комітету з запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, інших міжнародних і громадських інституцій [20]. Крім того, теоретичний блок дослідження передбачає урахування міркувань, пропозицій і висновків М. Романова, який докладно розкрив низку позитивних успіхів реформування української пенітенціарної системи, а також конкретизував недоліки, виявлені за результатами моніторингових візитів до виправних колоній по всій території України під час воєнного стану [13, с. 146].

Практичний блок матеріалів дослідження та зміст ціннісно-гуманістичних предикторів сформовано з урахуванням доробку науковців: І. Богатирьова, який підкреслив значущість покращення системи співпраці з громадським сектором та розвитку комунікацій із суспільством при розробленні уніфікованої моделі Пенітенціарного кодексу України [2, с. 16]; О. Кулика, який дослідив загальні тенденції трансформації кримінальної активності правопорушників за різними критеріями диференціації, вплив на динаміку параметрів кри-

мінологічної характеристики кримінальних правопорушників в умовах воєнного стану [7]; В. Вержбіт-Горбатюк, яка в монографічному дослідженні окреслила євроінтеграційний вектор в розвитку національної пробації і реалізації пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації [3]. Також практичної спрямованості набули наукові положення, обґрунтовані дослідниками Josanne D. M. van Dongen, Yudit Haveman, Carmen S. Sergiou, Olivia Chou щодо сучасних підходів до прогнозування кримінальної поведінки на прикладі Нідерландів [19]. Дослідження цих авторів має істотне значення для розроблення методик оцінки постпенітенціарної та післяпробаційної поведінки правопорушників, змістовно-методичного забезпечення кримінально-виконавчої діяльності в умовах воєнного стану, в тому числі, на основі новітніх, неординарних і активно досліджуваних наукових теорій (наприклад, концепція нейророзмаїття).

Проведений авторами попередній аналіз наукових джерел показав, що проблематика предикторів прослідковується у панорамі різноманітних за змістовним наповненням і широтою охоплення наукових праць, а також підтвердив доцільність угруповання визначених в цій роботі цільових предикторів задля мети обґрунтування євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні.

Мета статті: на основі синтезу науково-теоретичних напрацювань та результатів проведеного емпіричного дослідження сформулювати й описати першочергові групи предикторів кримінально-виконавчої діяльності в контексті євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності

Виклад основного матеріалу. Як зазначалось вище у постановці проблеми, *громадянська ідентичність* виступає своєрідним синтезуючим чинником розуміння предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні в цілісному контексті, логічній послідовності і практичній доцільності засад відбування і виконання кримінальних покарань, які визначені у ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу України: «...невідворотності виконання і відбування покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, поваги до прав і свобод людини, вза-

ємної відповідальності держави і засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослужняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, *участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань*» (курсив – авт.) [6]. Особливо гострим, на думку авторів, постає питання участі громадськості на основі усвідомленої і діяльної громадянської ідентичності саме в таких сферах, як-от: пенітенціарна пробація, пробаційний нагляд, виконання інших видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі – тобто тих, які є найбільш соціально інтегрованими. Адже рішення суду про такий вид покарання визначає можливість виправлення особи правопорушника, його ресоціалізацію і формування в такій особі правопорушника законослухняної, соціально прийнятної поведінки без ізоляції, а точніше – без «вилучення» правопорушника із суспільства, в якому було вчинено злочин. Відтак, стає зрозумілою важлива і першочергова місія – залучення громадянського суспільства до процесів виправлення, ресоціалізації, реадaptaції правопорушників задля забезпечення і благополуччя цього ж суспільства.

Протягом 2025 р. науковцями відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права було проведено анонімне опитування-самоспостереження з використанням інструментарію гугл-форми за тематикою «Участь суспільства в реінтеграції засуджених та звільнених від відбування покарання осіб в Україні». Мета опитування – оцінити рівень розуміння ролі і залученості громадськості до процесу реінтеграції засуджених осіб (поновлення правослужняного життя засудженої та/або звільненої особи в громаді, різноманітна допомога у набутті такою особою соціально-схвального статусу, громадянської, соціальної, культурної та інших ідентичностей), визначити очікування та бар'єри у процесах залученості громадськості до реінтеграції [8].

Респондентами виступили фахівці і персонал Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної установи «Центр пробації», слухачі Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України (у межах реалізації угоди про співпрацю з Науково-дослідним інститутом вивчення проблем злочинності імені академіка

В. В. Сташиса НАПрН України). Всього в опитуванні взяли участь 1 608 респондентів [8]. Програма дослідження передбачала використання опитувальника за 12 розділами. У межах цієї статті не ставиться ціль деталізованого розкриття методології, програмно-статистичних, організаційних моментів дослідження, поточного контролю і перевірки репрезентативності. Тому авторами наводяться результати обробки інформації лише тих розділів, які безпосередньо впливають на визначення предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні. Йдеться про дані з розділу 2 «Сприйняття проблем реінтеграції», частково – з розділу 3 «Участь у процесі реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб в Україні» [8]. За результатами зазначеного дослідження автори отримали можливість запропонувати й обґрунтувати два блоки предикторів євроорієнтованих концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності.

Перший блок «Загальноправові предиктори».

Вони визначені першочергово з урахуванням вимог і структури дорожньої карти реформування пенітенціарної системи України, активності інституцій (зокрема представництв громад), які долучаються до процесів виконання кримінальних покарань. Поступ України в Європейський Союз зобов'язує гармонізувати законодавство України з європейськими стандартами. Як позитивне слід відмітити, що дедалі ширшою стає судова і позасудова практика вирішення системних проблем з урахуванням рішень ЄСПЛ, що, в свою чергу, привертає значну увагу до заходів і засобів превенції та процедур компенсаційного змісту (зокрема, для забезпечення дотримання основоположних прав людини в установах виконання покарань). У цьому плані важливим нормативним дороговказом постають Європейські пенітенціарні правила. Згідно з частиною 1 цих Правил з-поміж основних принципів визначено такі: «7. Варто заохочувати співробітництво із зовнішніми соціальними службами та, наскільки можливо, залучення громадянського суспільства до участі у питаннях в'язничного життя. 8. Персонал пенітенціарних установ виконує важливу суспільну функцію, і тому порядок їх набору, професійної підготовки та умови роботи повинні забезпечувати їм можливість підтримувати високі стандарти поведінки з ув'язненими» (*курсив* – авт.) [4].

Передусім, отримані в ході дослідження емпіричні дані вказали на вельми позитивний факт – розуміння вагомості і значущості участі суспільства серед фахівців установ виконання кримінальних покарань. Так, на запитання «Наскільки, на Ваш погляд, є важливою проблема реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб у суспільство у повній мірі?» відповіді розподілились у такий спосіб: «важлива» – 913 відповідей (56,8%), «дуже важлива» – 350 відповідей (19,3%), «скоріше «так», ніж «ні»» – 210 відповідей (13,1%), не визначилися 42 респонденти (2,6%), «скоріше «ні», ніж «так» – 74 відповіді (4,6%), «зовсім не важлива» – 19 відповідей (близько 1%) [8]. Таким чином, питома вага респондентів із скептичним і негативним відношенням до поставленого запитання становить близько 8,4%. Абсолютна більшість позитивних відповідей на запитання (понад 90%) підтверджує доцільність систематичного вживання заходів гармонізації національного законодавства з Європейськими пенітенціарними правилами в операційно-діяльнісному аспекті. Окрім цього, близько 8,3% опитаних респондентів, які безпосередньо дотичні до практики реалізації європейських стандартів у кримінально-виконавчій діяльності, вказали на нагальність потреби організаційного, змістовно-методичного супроводу в царині кримінально-виконавчої діяльності, і передусім – пробації. Варто зауважити: хоча частка «скептиків», які не вбачають цінності в реінтеграції засуджених, становить лише 8%, цей показник заслуговує на увагу. Попри те, що він лише вдвічі перевищує допустиму похибку репрезентативності (3–5%), сталість таких результатів може свідчити про формування у професійному середовищі стійкої категорії осіб із подібними поглядами [8]. Відтак, цей емпіричний результат викриває потребу вивчення причин стійкого скептицизму та актуалізує питання наукового і методичного супроводу кримінально-виконавчої діяльності.

Також вагомими для нашого дослідження є відповіді на запитання: «Чи вважаєте Ви, що засуджені та/або звільнені особи дійсно прагнуть стати повноцінними членами своєї громади?». Отримані відповіді розподілились у такий спосіб: «Так» – 1 036 респондентів (64,4%), решта респондентів, по суті, залишаються у невизначеності: відповіді тяжіють до оціночно-ситуативних міркувань, на кшталт, «Не всі», «50/50», «залежить від люди-

ни» і т.п. Отримані результати нами розцінені як суспільне «віддзеркалення» певною мірою протистояння між суспільною гуманістичною ідеєю та недовірою і низькою оцінкою ефективності діючої пенітенціарної системи, коли бачення готовності засудженої особи до реінтеграції і реадaptaції є нечітким, призводячи до «самоусунення» суб'єктів реінтеграційної роботи, перенесення відповідальності виключно у сферу «вільного вибору» засуджених. Для ілюстрації наведемо кілька відкритих відповідей респондентів (граматику і орфографію збережено – авт.): «Всі засуджені хочуть жити життя на волі, не всі готові змінювати себе і свої звичні способи взаємодії з оточуючими. Реінтеграція в суспільство – це обов'язкова умова, щоб перебувати в суспільстві. Тож незалежно від бажання вони мають це зробити. Але лише 33% мотивовані для роботи над собою»; «Більшість – так. Але самих лише прагнень не завжди вистачає»; «Є різні випадки, у кожної особи – власний вибір, інколи вони себе не бачать повноцінними у своїх громадах»; «Якщо у засуджених є підтримка в родині та громаді»; «У переважній більшості особи, які були неодноразово засуджені до покарання у виді позбавлення волі, не знають, як жити на волі, і відверто прагнуть повернутись до установ виконання покарань»; «Більшість засуджених/звільнених влаштовує їх спосіб життя»; «Залежить від засудженого, на це запитання може відповісти тільки він, а саме: наскільки він розуміє і відчуває, чи потрібна йому громада; і ще, на мою думку, важливо таке запитання: що він може запропонувати громаді? Бо якщо він не буде працювати та приносити якусь користь громаді, то навіщо він потрібен громаді» [8].

Огляд варіантів відкритих відповідей свідчить про необхідність системної взаємодії закладів і установ пенітенціарної системи, науковців і громади. У цьому аспекті важливо здійснювати наукові розвідки компаративного аналізу, формувати банк соціально орієнтованих проєктів, що дасть можливість підтримати персональні та групові ініціативи фахівців-практиків та забезпечити системну участь громади в ресоціалізації та реадaptaції осіб правопорушників.

Наведені пропозиції (як загальні правові предиктори) сприятимуть реалізації Європейських пенітенціарних правил у частині визначеної обов'язковості інформування громадськості, зо-

крема, правила 90.2: «Пенітенціарне керівництво мусить сприяти скрізь, де це доречно, залученню громадян добровільно працювати в пенітенціарних установах» (*курсив – авт.*) [4].

Другий практичний блок «Ціннісно-гуманістичні предиктори». Реалізація євроінтеграційної спрямованості концептуальних засад кримінально-виконавчої діяльності потребує зосередження уваги фахівців і персоналу пенітенціарної системи, волонтерів і представників громадськості на визнанні важливості громадянської ідентичності в питаннях суворого дотримання прав людини в установах виконання покарань. У цьому аспекті Європейські пенітенціарні правила акцентують увагу на визнанні суспільством значущості ролі персоналу, як-от, правило 76: «Персонал повинен ретельно підбиратися, мати належну підготовку, яка повинна надаватися як на початку, так і надалі, оплачуватися на рівні фахівців і *мати статус, який поважається в громадянському суспільстві*» [4]. Цей предиктор узгоджується з правилом 90.1: «Пенітенціарне керівництво повинно постійно *інформувати громадськість* про цілі пенітенціарної системи та про роботу, виконувану персоналом пенітенціарних установ, аби сприяти кращому *розумінню громадськістю ролі пенітенціарних установ у суспільстві*» (*курсив – авт.*) [4].

Безумовно, ціннісно-гуманістичні предиктори неможливо вичерпно визначити й описати у межах однієї статті. Відповідно до мети і змісту проведеного нами дослідження, вважаємо за доцільне насамперед спрямувати увагу на вузлові ціннісні аспекти, які прослідковуються у відповідях респондентів на запитання: «Які, на Вашу думку, існують найбільші перешкоди для успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб у суспільство?» (діаграма 1)¹.

Варто підкреслити, що ціннісно-гуманістичні предиктори тісно пов'язуються і консолідуються із базовими, такими, що забезпечують функціонування гуманістичної компоненти, соціально-рольовими і економічними цінностями суспільства, як-от: постійна робота і стабільний дохід, наявність постійного житла, систематична робота з попередження і подолання стигматизації і дискримінації

¹ Діаграми 1, 2 наводяться для мети ілюстрації загальної тенденції, та не відбиває повністю програмні питання й отримані результати дослідження.

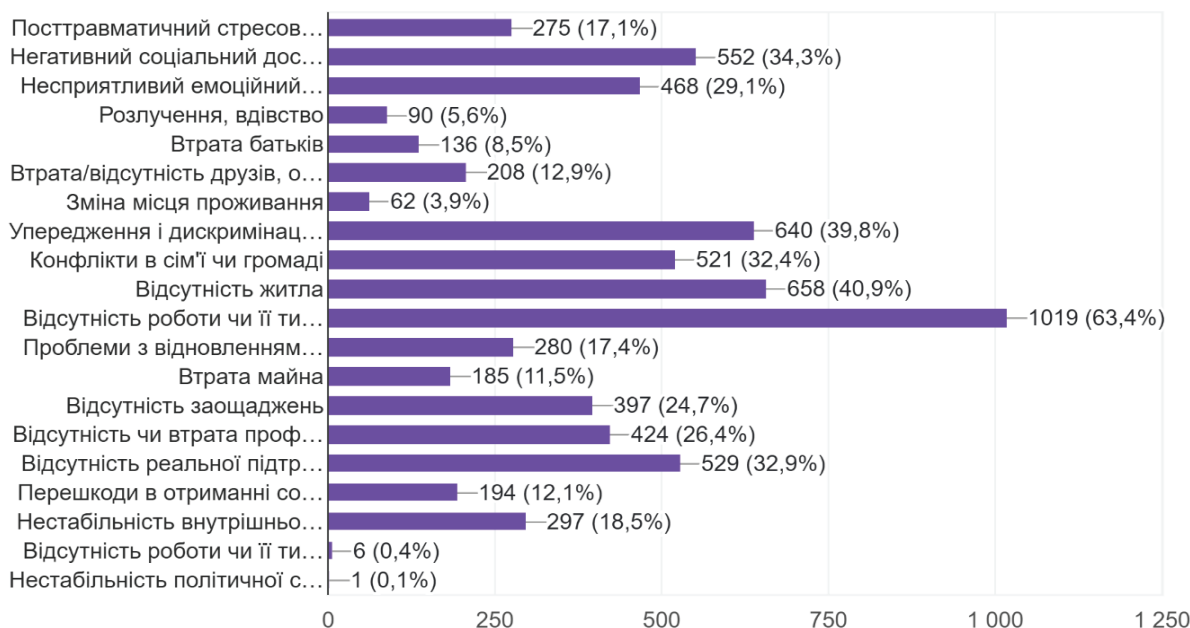
раніше засуджених осіб, соціально-психологічна підтримка в роботі з негативним соціальним до-

свідом та зневірою, пов'язаною із нестабільністю і труднощами воєнного стану, тощо.

Діаграма 1
Перешкоди успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб у суспільство

2.4. Які, на Вашу думку, існують найбільші перешкоди для успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб у суспільство ?

1 608 відповідей

Певна консолідація і переплетіння ціннісно-гуманістичних предикторів із соціально-економічними цінностями і ролями є не лише цілком природною; такий симбіоз цінностей варто розглядати і в продуктивному сенсі реінтеграції засуджених, наприклад, через механізми добровільного перерозподілу суспільного блага і грошового доходу, пошуку нових сфер продуктивності трудової зайнятості. Наприклад, досвід пробації Нідерландів вказує на успішність реалізації суспільної настанови щодо престижу участі громадськості в програмах підтримки колишніх засуджених задля економії витрат на виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, заохочення до працевлаштування цих осіб тощо. Досвід і проекти Нідерландів можуть бути вдало синтезовані з традиціями українського тюремного благодійни-

цтва, які ведуть історію з XIX ст., наприклад, родини Терещенків¹ та інших меценатів. Так, дослідником П. Біліченком у дисертації розкрито участь родини меценатів Терещенків в організації і утриманні закладів для неповнолітніх правопорушників та дітей, чиї батьки були ув'язнені: «У вересні 1874 р. було засновано Товариство землеробних колоній і ремісничих притулків, мета якого полягала в опіці та вихованні таких дітей. Для досягнення поставленої мети цих дітей залучали до землеробської праці та навчали різним видам ремесел. Для цього, 26 серпня 1876 р. у с. Рубежове під Києвом було відкрито виправно-виховний заклад – колонію» [1, с. 128]. На жаль, у реаліях

¹ Примітка. Нікола і Михайло Терещенки виступали активними благодійниками Тюремних комітетів у Києві і Глухові, зокрема фінансували в'язничні лікарні та виділяли кошти для задоволення релігійних потреб ув'язнених.

сьогодення втрачено добру практику підтримки вразливих категорій населення, що мало місце в історії українського благодійництва. Втім, автори обґрунтовано стверджують, що згадування у цій статті про меценатство і благодійність – не данина славетній історії Української нації. Сучасне благодійництво і меценатську підтримку у контексті кримінально-виконавчої діяльності можна і треба реалізувати у межах високих демократичних стандартів і цінностей верховенства права та справедливості. Так, ресурсний потенціал сучасного меценатства і благодійництва в кримінально-виконавчій діяльності потужно представлено на прикладі системної роботи пробації в Нідерландах, зокрема діяльності Нідерландської служби пробації, Служби догляду за молоддю та про-

бації Армії спасіння, Служби боротьби з психічними залежностями. Крім того, для українського наукового і професійного простору будуть цікаві напрацювання щодо використання концепції нейророзмаїття у роботі з правопорушниками [18], що стане в нагоді при конструктивній імплементації практик організації соціальної роботи, формуванні відповідних державних політик, забезпеченні психологічної допомоги з попередження та подолання стигматизації колишніх правопорушників. Затребуваність цих аспектів кримінально-виконавчої діяльності засвідчена результатами нашого дослідження, зокрема, відповідями респондентів на запитання «Яка найважливіша умова успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб в Україні?» (діаграма 2).

Діаграма 2

Пріоритетні умови успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб в Україні

2.5. Яка найважливіша умова успішної реінтеграції засуджених та/або звільнених осіб в Україні

1 608 відповідей

Висновки. Преамбула Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначає мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України, гарантії участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у її реалізації, визначає повноваження органів державної

влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері. Відповідно до п. 16 ст. 1 Закону українська громадянська ідентичність – стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством. Згідно з ч. 2 ст. 12 Закону одним із ключових індикаторів ефективності реалізації цієї державної політики є зменшення кількості правопорушень, вчинених громадянами України.

Відтак, розробка національних стратегій безпеки та захисту прав людини, зокрема євроорієн-

тованих засад кримінально-виконавчої діяльності, актуалізує системну роботу, що ґрунтується на значущості громадянської ідентичності. Остання, будучи визначеною на державному рівні, є основою для гуманізації та індивідуалізації виконання покарань у контексті гармонізації українського законодавства із правом ЄС. Визначення концептуальних предикторів дає можливість закласти наукове підґрунтя для прогнозування результатів виконання покарань, вирішення завдань нормотворчості та оцінки релевантності реформ. Предикторний підхід дозволяє реалізувати модель прогнозованого руху до мети, яка базується на зворотньому зв'язку із суспільством та його підтримці.

Таким чином, реальний перехід від каральної радянської до просоціальної ресоціалізуючої пенітенціарно-пробаційної моделі має ґрунтуватися передусім на концептуальному впровадженні двох груп предикторів, що спираються на принципи державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності – загальноправових та ціннісно-гуманістичних.

До першої групи (*загальноправових предикторів*) належать: підвищення рівня участі громадськості у прийнятті управлінських рішень в установах виконання покарань; розширення залучення волонтерів до безпосередньої роботи в таких установах; впровадження економічних стимулів для пенітенціарного благодійництва та меценатства на засадах соціально відповідального бізнесу, зокрема через податкові та ліцензійні пільги. Ці предиктори мають факторне значення, оскільки вони безпосередньо впливають на формування суспільно-позитивного ефекту кримінально-виконавчої діяльності. В ідеалі вони підлягають моніторингу та можуть бути виміряні за допомогою спеціальних

статистичних методик. До другої групи (*ціннісно-гуманістичних предикторів*) належать: якість соціального рейтингу персоналу пенітенціарної системи; ступінь і глибина розуміння громадськістю цілей та результатів роботи цієї системи, її внеску в безпеку суспільства; утвердження престижності в'язничного благодійництва в бізнес-середовищі, а також формування культури співучасті громадян у реалізації пробаційних програм. Предиктори другої групи є прогностичними (показниками екстраполяції), адже вони дають можливість оцінювати й передбачати загальні тренди взаємодії у координатах «громадянське суспільство – громадянська ідентичність – пенітенціарна система». Це дозволяє вчасно коригувати таку взаємодію в межах середньострокового прогнозування та планування на 5–10 років.

Найкращою науково-практичною перспективою для втілення предикторів євроорієнтованих засад кримінально-виконавчої діяльності в Україні є подальше розроблення їх змістовних блоків. Ці показники потребують обов'язкового закріплення в національному законодавстві на рівні стратегічних актів, зокрема у проекті Пенітенціарного кодексу України та перспективній Концепції кримінально-виконавчої діяльності. Науково обґрунтовані предиктори мають стати фундаментом для забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності системи на всіх рівнях. Загалом це сприятиме досягненню очікуваних результатів виконання покарань у контексті підтримання стабільної безпеки суспільства. Оскільки саме безпека громади визначена пріоритетною ціллю в стратегічних документах національного рівня, її забезпечення стане ключовим свідченням успішного виконання зобов'язань України на шляху євроінтеграції.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Біліченко П. Г. Просвітницька діяльність українських меценатів родини Терещенків (друга половина XIX – поч. XX століття). Дисертація... канд. пед. наук. 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2008 р. 204 с.
2. Богатирьов І. Г. Пріоритетні напрями формування уніфікованої моделі пенітенціарного кодексу України: інноваційний проєкт. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2025. № 2 (25). С. 7–19. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2025.02.007>
3. Ворожбіт-Горбатюк В. В. Пробаційні програми для повнолітніх суб'єктів пробації: євроінтеграційний вектор національного дискурсу: монографія. Харків: Право. 2025. 226 с. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178617127>
4. Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація Rec(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам). *Прийнято Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року на 952-й зустрічі Заступників Міністрів*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (Дата звернення: 12.04.2026)

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001р. №2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення: 12.04.2026)
6. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003р. №1129-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (Дата звернення: 12.04.2026)
7. Кулик О. Г. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушників в Україні: усталені параметри та параметри, що змінюються. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Випуск №06. Ч. 3. С. 63–69. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.9>
8. Локальна документація відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-до-слідного інституту вивченні проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України. 2026. URL: https://docs.google.com/document/d/1AfsWOg0HRbXB5EDXRh_9JIURiqYi9C48/edit ; https://docs.google.com/forms/d/1gxoyID_B6VkgTa9qh7wauYs6wS9x7HXRC-UoC8sXLDM/edit (дата звернення: 12.04.2026)
9. Пивоваров В. В. Концептуальний підхід у кримінально-виконавчій діяльності: етап аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Вип. 49. С. 62–70. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-62>
10. План відновлення України за напрямом «Юстиція» Розділу «Безпека суспільства та соціальна адаптація засуджених і ув'язнених. Забезпечення утримання військовополонених» (проект). Липень 2022. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf> (Дата звернення: 12.04.2026)
11. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки»: Указ Президента України від 11 травня 2023р. №273/2023 / Президент України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (Дата звернення: 12.04.2026)
12. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11 липня 2001р. №2623-III / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> (Дата звернення: 12.04.2026)
13. Романов М. В. Щодо деяких причин невдач упровадження міжнародних стандартів і дотримання прав людини у пенітенціарній системі України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47. С. 141–150. DOI : [10.31359/2079-6242-2024-47-140](https://doi.org/10.31359/2079-6242-2024-47-140)
14. Сідельніков А. В. Конституційні засади кримінально-правової охорони права на захист в Україні та країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2026. Випуск 93. Ч. 4. С. 200–209. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.29>
15. Теоретичні та прикладні проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць обмеження або позбавлення волі: монографія. В. І. Борисов, А. Х. Степанюк, В. С. Батиргарєєва та ін. /За заг. ред. В. І. Борисова, А. Х. Степанюка/. Київ: Право України; Харків: Право, 2013. 152 с.
16. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Розділ III «Свобода, юстиція, безпека». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n182 (Дата звернення: 12.04.2026)
17. Donatas Murauskas. Predictive analytics in crime prevention and the European Convention on Human Rights: tackling risks in privacy and fair trial frameworks. *ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS FOLIA IURIDICA*. 2021. №97. DOI:10.18778/0208-6069.97.13
18. Conflicten regelen – Oorzaken aanpakken. RESTORATIVE JUSTICE NEDERLAND. URL: <https://restorativejustice.nl/> (Дата звернення: 12.04.2026)
19. Josanne D. M. van Dongen, Yudith Haveman, Carmen S. Sergiou, Olivia Choy. Neuroprediction of violence and criminal behavior using neuro-imaging data: From innovation to considerations for future directions. *Aggression and Violent Behavior*, 2025. Volume 80. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.avb.2024.102008>
20. Yagunov D. The Ukrainian Prison and Probation Policy (1991–2024): Modulations and Key Indicators. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*, 2024. № 10. P. 17–86. DOI : <https://doi.org/10.46340/eujem.2024.10.4.2>

REFERENCES:

1. Bilichenko, P. H. (2008). *Prosvitnytska diialnist ukrainskykh metsenativ rodyny Tereshchenkiv (druha polovyna XIX – poch. XX stolittia)* [Educational activities of Ukrainian patrons of the Tereshchenko family (second half of the nineteenth to the early twentieth century)]. (Candidate's thesis). H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.
2. Bohatyrov, I. H. (2025). Priority areas for forming a unified model of the penitentiary code of Ukraine: An innovative project. *Naukovyi visnyk Sivershchyny. Serii: Pravo* [Scientific Bulletin of Sivershchyna. Series: Law], 2(25), 7–19. <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2025.02.007>

3. Vorozhbit-Horbatiuk, V. V. (2025). *Probatsiini prohramy dlia povnolitnikh sub'iektiv probatsii: yevrointehratsiinyi vektor natsionalnoho dyskursu* [Probation programs for adult probation subjects: The European integration vector of national discourse]. Kharkiv: Pravo. <https://doi.org/10.31359/9786178617127>
4. Council of Europe Committee of Ministers. (2006, January 11). *European Prison Rules (Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states)*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text
5. Criminal Code of Ukraine No. 2341-III (2001, April 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Criminal Executive Code of Ukraine No. 1129-IV (2003, July 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
7. Kulyk, O. H. (2025). *Kryminolohichna kharakterystyka kryminalnykh pravoporushnykh v Ukraini: Ustaleni parametry ta parametry, shcho zminiuiutsia* [Criminological characteristics of criminal offenders in Ukraine: Stable and changing parameters]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo* [Analytical and Comparative Jurisprudence], 6, pt. 3, 63–69. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.9>
8. *Lokalna dokumentatsiia viddilu doslidzhennia problem kryminalno-vykonavchoho prava Naukovo-doslidnoho instytutu vyvchennia problem zlochynnosti imeni akad. V. V. Stashysa NAprN Ukrainy* [Local documentation of the Department for Research on Problems of Criminal Executive Law of the Academician V. V. Stashys Research Institute for the Study of Crime Problems of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine]. (2026). Retrieved from https://docs.google.com/document/d/1AfsWOg0HRbXB5EDXRh_9JIURiqYi9C48/edit ; https://docs.google.com/forms/d/1gxoyID_B6VkgTa9qh7wauYs6wS9x7HXRC-UoC8sXLDm/edit
9. Pyvovarov, V. V. (2025). *Kontseptualnyi pidkhid u kryminalno-vykonavchii diialnosti: Etap analityky i teoretychnykh komparatyvistykykh uzahalnen* [Conceptual approach in criminal-executive activity: The stage of analytics and theoretical comparative generalizations]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu* [Issues of Crime Prevention], 49, 62–70. <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-62>
10. *Plan vidnovlennia Ukrainy za napriamom «Yustyttsiia» rozdil «Bezpeka suspilstva ta sotsialna adaptatsiia zasudzenykh i u v'язnenukh. Zabezpechennia utrymannia viiskovopolonenykh» (proiekt)* [Ukraine Recovery Plan in the field of justice under the section «Public safety and social adaptation of convicts and prisoners. Ensuring the detention of prisoners of war» (draft)]. (2022, July). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf>
11. Decree of the President of Ukraine «On the Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023–2027» No. 273/2023 (2023, May 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>
12. Law of Ukraine «On Priority Areas of Science and Technology Development» No. 2623-III (2001, July 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>
13. Romanov, M. V. (2024). *Shchodo deiakyykh prychn nevdach uprovdzhennia mizhnarodnykh standartiv i dotrymannia prav liudyny u penitentsiarnii systemi Ukrainy* [On some reasons for failures in implementing international standards and observing human rights in Ukraine's penitentiary system]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu* [Issues of Crime Prevention], 47, 141–150. <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2024-47-140>
14. Sidelnikov, A. V. (2026). *Konstitutsiini zasady kryminalno-pravovoi okhorony prava na zakhyst v Ukraini ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu* [Constitutional principles of criminal-law protection of the right to defense in Ukraine and the countries of the European Union]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii: Pravo* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law], 93, pt. 4, 200–209. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.29>
15. Borysov, V. I., Stepaniuk, A. Kh., Batoryhareieva, V. S., et al. (2013). *Teoretychni ta prykladni problemy sotsialnoi adaptatsii osib, zvilnennykh z mist obmezhenia abo pozbavlennia voli* [Theoretical and applied problems of social adaptation of persons released from places of restriction or deprivation of liberty]. Kyiv: Pravo Ukrainy; Kharkiv: Pravo.
16. *Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part. Section III «Justice, Freedom and Security»*. (n.d.). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n182
17. Murauskas, D. (2021). Predictive analytics in crime prevention and the European Convention on Human Rights: Tackling risks in privacy and fair trial frameworks. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica*, 97. <https://doi.org/10.18778/0208-6069.97.13>

18. Restorative Justice Nederland. (n.d.). *Conflicten regelen – Oorzaken aanpakken*. Retrieved April 12, 2026, from <https://restorativejustice.nl/>
19. van Dongen, J. D. M., Haveman, Y., Sergiou, C. S., & Choy, O. (2025). Neuroprediction of violence and criminal behavior using neuro-imaging data: From innovation to considerations for future directions. *Aggression and Violent Behavior*, 80. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2024.102008>
20. Yagunov, D. (2024). The Ukrainian prison and probation policy (1991–2024): Modulations and key indicators. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*, 10, 17–86. <https://doi.org/10.46340/eujem.2024.10.4.2>

Volodymyr PYVOVAROV,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor,

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of National Academy of Legal Sciences of Ukraine,

Department of Research into Problems of Criminal-Executive Law, Head of the Department

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3754-8099>

WoS: AFL-0437–2022

Scopus ID: 57811756800

e-mail: vpyvovarov@gmail.com

Viktoriia VOROZHBIT-HORBATIUK,

Doctor of Pedagogical Sciences, PhD in Law, Professor,

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of National Academy of Legal Sciences of Ukraine,

Department of Research into Problems of Criminal-Executive Law, Chief Researcher

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5138-9226>

WoS: ABB-6705–2021

Scopus ID: 57215829466

e-mail: gorbatykvv@ukr.net

PREDICTORS OF EURO-ORIENTED CONCEPTUAL BASIS OF CRIMINAL-EXECUTIVE ACTIVITIES IN UKRAINE

The article is devoted to the study of predictors of European-oriented conceptual foundations of criminal-executive activities in Ukraine. The authors define predictors as predicted factors, predicted parameters of achieving the goal and expected results of the execution of criminal sentences. It is argued that the formulation of predictors provides the opportunity for a scientific and theoretical assessment of the compliance of implementation legal practices with the national interests of Ukraine, the relevance of borrowings from the European penitentiary system and probation, as well as the interpolation of the realities of martial law in the prognostic understanding of the post-war restoration of Ukraine. The relevance of the topic is justified by the fact that the conceptual reform of criminal-executive activities in Ukraine is taking place in controversial conditions, accompanied by contradictory, situational or untimely decisions, however, the reform of this area is an important part of Ukraine's obligations to the EU. Based on the representative results of the author's research, two blocks of predictors of European-oriented conceptual foundations of criminal-executive activities are proposed and substantiated – general legal predictors and value-humanistic predictors, and their content is also detailed. Both groups of predictors are based on the principles of state policy in the field of establishing Ukrainian national and civic identity, as well as universal humanistic traditions. It is emphasized that scientifically based predictors are the foundation for ensuring openness, transparency and accountability of the penal system, which will contribute to achieving the expected results of penal execution in the context of maintaining stable security in society. The prospects for continuing the scientific search for European-oriented predictors of criminal-executive activities and their consolidation in the legislation of Ukraine are discussed.

Key words: criminal-executive activities, conceptual principles, predictors, resocialization of a convicted person, public safety, European integration.

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2026 р.

Прийнята до друку: 13.05.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 25.05.2026 р.